

DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2025-1-7>
УДК 339.9

Михайлина Діана Георгіївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3430-784X>

Роговська-Іщук Ірина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
асистент кафедри міжнародної економіки,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4158-9491>

Сасенко Олександр Сергійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6691-2876>

ЗМІНА РОЛІ ПРОВІДНИХ КРАЇН В ЕКОНОМІЧНОМУ СВІТОПОРЯДКУ

У статті досліджені концептуальні та структурно-історичні аспекти формування економічного світопорядку сучасності. Вивчені масштаби економічного впливу ключових гравців світового господарства та етапи формування і зміцнення ядра глобальної економіки. Проаналізована історична зміна топових позицій у рейтингу найбільших національних економік світу у період з 1960 по 2024 рр. за показниками ВВП. Окреслені перспективи трансформації світогосподарського ядра та його ймовірних представників у майбутньому; наведений прогностичний аналіз вірогідних змін за показниками ВВП, їхньої частки у світовому відтворенні та імовірних темпів росту. Запропоновані основні напрями повернення до збалансованого економічного світопорядку, зниження надмірної політизації міжнародних економічних відносин та ключові орієнтири взаємовигідної кооперації.

Ключові слова: геоекономіка, глобалізація, глобальне партнерство, економічна влада, світ-система, світопорядок, світогосподарське ядро, тріада, триполярність.

Diana Mykhaylyna

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Iryna Rohovska-Ishchuk

PhD, Associate Professor,
Assistant Professor of the Department of International Economics,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Oleksandr Saienko

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

CHANGING ROLE OF THE LEADING COUNTRIES IN THE ECONOMIC WORLD ORDER

The conceptual and structural-historical aspects of forming the modern economic world order are researched in the article. The scale of the economic influence of key players in the world economy and the stages of the formation and strengthening of the core of the global economy are studied. The historical change in the top positions in the world's largest national economies, ranked from 1960 to 2024 by GDP indicators, is analysed. The prospects for the transformation of the world economic core and its likely representatives in the future are outlined; a prognostic analysis of possible changes in GDP indicators, their share in world reproduction, and probable growth rates is provided. The indicative directions of global economic transformation are given, in particular in the form of a shift of capacities from developed countries in Europe to countries with developing economies in Asia and other regions. The probable change in the composition of the "Big Seven" (G7: USA, Great Britain, France, Germany, Japan, Canada, Italy) by new players (E7 – emerging markets: China, India, Indonesia, Brazil, RF, Mexico, Turkey) is considered. Several endogenous and exogenous causes of existing global disparities have been identified. Particular attention is paid to the endogenous challenges of modernity for many

developed countries, including the aging and economic inequality of the population; growing costs of health care and social security; deterioration of infrastructure and the environment; and social tension due to critical immigration levels. Among the main tasks for developing countries, the need to improve macroeconomic stability is emphasized; diversifying the economy towards reducing excessive dependence on raw materials; optimizing the work of political and legal institutions, increasing investment in education, and ensuring a sufficient number of jobs for the growing number of young people, etc. The common and key endogenous cause of global economic imbalances has been identified as excessive politicization of international trade. The main directions for returning to a balanced economic world order, correcting the inadequate politicization of international economic relations, and key guidelines for mutually beneficial cooperation are proposed.

Keywords: geoeconomics, globalization, global partnership, economic power, world-system, world order, world economic core, triad, tripolarity.

Постановка проблеми. В економічному світопорядку ХХ ст. здебільшого домінували великі промислово розвинені країни. За останні ж півстоліття ми стали свідками глобальної економічної трансформації. Розвинуті країни, котрі мали переважаючий вплив на світовий економічний ландшафт ще з початку 1970-х рр. почали дедалі поступатися своїми позиціями країнам, що розвиваються. Особливо помітним є поступовий зсув потужностей з боку розвинутих країн Європи до країн з економікою, що розвивається, в Азії та інших регіонах.

З початку 1990-х рр. на зміну періоду конфронтації та боротьби антагоністичних політичних систем світова спільнота запровадила парадигму «нового світопорядку», керовану принципами глобального партнерства, взаємовигідної міжнародної співпраці в умовах цивілізованого управління. Однак, як зазначають експерти, «нинішній глобальний контекст викликає стурбованість, оскільки, принципи співпраці, схоже, заміщуються загостренням конкурентної боротьби та конфліктів» [16], тягнучи систему міжнародних економічних відносин у зворотному історичному напрямку. У цьому зв'язку постає питання щодо причин і наслідків ймовірного перерозподілу геоekonomічних сил.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуально парадигма світопорядку передовсім може бути віднесена до школи світ-системного аналізу, започаткованої І. Валлерстайном, котрий трактував світ-систему як сукупність механізмів, що націлені на перерозподіл ресурсів від периферії до центру та розвиваються в рамках таких часових характеристик як циклічні ритми, вікові тенденції та протиріччя і кризи [18]. У свою чергу Ф. Бродель застосував термін «світ-економіка», котрим означив певну частину планети, в рамках якої формувалося економічно єдине ціле, та яка була охарактеризована такими параметрами як географічний простір, полюс або центр [5]. А. Гундер в рамках цієї концепції описує діалектичність розвитку центру та периферії, коли бідні країни продовжують зубожіти, забезпечуючи можливість провідним країнам ставати дедалі багатшими [3].

Загалом світ-системний аналіз базується на принципах транснаціонального та інтеррегіонального поділу праці, який групує країни на категорії

ядра (промислово розвинуті країни, зосереджені на високотехнологічному виробництві), периферії (відсталі країни, зосереджені на низькокваліфікованому, працесмному виробництві та добуванні первинної сировини) та напівпериферії (країни, котрі займають проміжне положення між цими двома полюсами). Країни, котрі репрезентують ядро світової економіки, контролюють найбільшу частку світового ринку. З плином часу статус ядра може переходити від одних країн до інших передусім через розвиток та освоєння новітніх технологій. С. Хантінгтон натомість у центр аналізу ставить саме значення культурних відмінностей, коли світовий порядок набуватиме рис партнерського співіснування цивілізацій. Згідно з його прогнозами модернізаційна перевага Заходу є тимчасовою і буде дедалі більше слабшати по мірі оволодіння благами цивілізації іншими гравцями – країнами, багатими на людські та природні ресурси, такими як Китай та Індія [7]. Підтвердження таких прогностичних векторів сьогодні можемо знайти у ряді аналітичних робіт таких світових інститутів як McKinsey, PwC, BBC, WEF тощо [4; 11; 15; 17].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У цьому контексті особливий інтерес викликає визначення реальних причин набуття певними країнами статусу ядра економічного світопорядку. Важливо вивчити як історичні передумови та наслідки формування ядра економічного світопорядку сучасності, так і прогнози ймовірних трансформацій у системі геоekonomічних лідерів, враховуючи глобальні диспропорції та виклики, що склалися. На думку експертів напруженість, що виникає, якщо її адекватно врегулювати, може виявитися минулим явищем, оскільки світ пристосовується до зміни економічної влади та нового стратегічного економічного паритету [11]. Відкритим залишається питання причин поступової втрати лідерських позицій країнами, що десятиліттями репрезентували стійке ядро світового господарства. Важливим завданням виступає також визначення ключових орієнтирів для якісної перебудови світопорядку, керованого принципами глобального партнерства та міжнародного співробітництва.

Формулювання цілей статті. До ключових характерних рис поточного світового порядку відносяться: глобалізація, котра посилює економічну

центро-периферійну асиметричність; зміна ролі та функції багатьох міжнародних організацій у регулюванні міжнародних відносин; різкий перерозподіл світового економічного та воєнно-політичного балансу на користь США. При цьому процес глобалізації має дві сторони прояву: об'єктивну та суб'єктивну.

Саме економічний прояв глобалізації є її об'єктивною стороною, базуючись на принципах інтернаціоналізації виробництва та поглиблення економічної взаємозалежності, протягом останніх десятиліть демонструючи дедалі більшу динаміку передусім завдяки науково-технічному та інформаційному обміну. Суб'єктивна ж сторона глобалізації полягає у політичному втручанні та певному спотворенні об'єктивності під впливом цілого комплексу зовнішньополітичних факторів, котрі набувають дедалі агресивнішого характеру, включаючи надмірну політизацію міжнародних економічних відносин, особливо з боку США. На думку багатьох аналітиків наслідками такого дисбалансу є поступова втрата регулятивної та домінантної ролі Заходу на користь провідних країн Східної Азії, що нівелюватиме загрозу ескалації напруженості [7, 11].

За цих умов доцільно здійснити аналіз концептуальних та структурно-історичних аспектів економічного світопорядку сучасності; вивчити трансформацію ролі ключових гравців та етапи формування і зміцнення ядра світової економіки передусім через зміну чи збереження їхнього обсягу ВВП та місця у світовому рейтингу; окреслити перспективи трансформації світогосподарського ядра та його ймовірних представників у майбутньому, ґрунтуючись на прогностичних показниках; виявити базові напрями повернення глобального економіко-політичного балансу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «світопорядку» або «нового світопорядку» (new world order) увійшло у широкий вжиток на початку 1990-х років із закінченням холодної війни та розпадом СРСР. Саме цей період ознаменував формування світового господарства нового формату, керованого капіталістичними орієнтирами, та окреслив чітке світогосподарське ядро, репрезентоване, так званою, світовою тріадою. Тріада означає три центри, які домінували у світовій економіці з кінця 1990-х років: США, ЄС та Японію; або за ширшим географічним підходом, Північну Америку, Західну Європу та Японію [12]. Поняття «тріада» у цьому контексті було вперше запропоноване Кенічі Омае ще у 1985 р. При цьому автор виділив такі три рушійні сили формування економічного середовища як 1) нарощення капіталомісткого виробництва; 2) прискорений темп технологічного розвитку; 3) концентрована модель споживання [9, с. 1]. Саме ці фактори лягли в основу формування триєдиного ядра світового господарства ще з післявоєнного періоду та забезпечили їм першість у рейтингу най-

більших економік світу за показником ВВП з середини 90-х років XX ст. (табл. 1).

К. Шваб та К. Смаджа ще у 1994 р. писали, що «економічно ми вже перебуваємо у триполярному світі, де три центри сили – Західна Європа, Північна Америка та Східна Азія – знаходяться у положенні стратегічного економічного паритету». Автори також зазначили, що якщо тодішні тенденції збережуться, Східна Азія зможе претендувати на перевагу над двома іншими центрами ще до початку нового століття [11].

Загалом країни ядра являють собою домінуючі капіталістичні країни, котрі характеризуються високим рівнем індустріалізації, урбанізації, високотехнологічними моделями виробництва. Володіючи лівовою часткою світового капіталу та технологій, вони мають великий контроль у сфері світових торговельно-економічних угод та фінансових трансакцій. Вони також є культурними центрами, задаючи нові тренди у мистецтві, моді, науці, освіті тощо. За різними оцінками країни тріади контролюють близько 75% міжнародної торгівлі та 80 % інвестиційних та фінансових потоків світу, забезпечуючи майже 45% світового ВВП, а також 70–80 % виробництва та споживання товарів та послуг планети [1, 2, 9].

Попри відчутні підйоми та падіння у відносному вираженні економік інших країн, США понад півстоліття залишалися незмінним світовим лідером. Починаючи з 1960 р., коли їхня частка у світовій економіці становила 28,69%, США фактично завжди займали перше місце у світі за показником ВВП. Виняток становила лише середина 90-х р., коли Японія вирвалася уперед (табл. 1). За даними МВФ на 2024 р. частка США у світовому ВВП склала 26,4% з показником, що перевищив 29 трлн. дол. США [8].

Найбільший внесок у ВВП США забезпечує сектор послуг, який включає фінанси, нерухомість, страхування, професійні та бізнес-послуги та охорону здоров'я. Сполучені Штати мають відносно відкриту економіку, що сприяє гнучкому інвестуванню бізнесу та прямим іноземним інвестиціям у країну. США є домінуючою геополітичною силою світу та лідером у розвитку технологій у багатьох галузях промисловості. Однак, на думку експертів США стикається зі зростаючими загрозами у вигляді економічної нерівності, зростання витрат на охорону здоров'я та соціального забезпечення, а також погіршення інфраструктури.

Вагомий зсув в усталеній системі світового лідерства відбувся у 2010 р., коли Китай, котрий протягом останніх десятиліть демонстрував швидке економічне зростання, вперше обігнав Японію як другу найбільшу економіку світу, яка після піку в 2012 році демонструє уповільнення у темпах розвитку передусім, як зазначають експерти, через проблему старіння населення [14]. На 2024 р. частка Китаю у світовому ВВП склала 17% з показником у понад 18 трлн. дол. США [8].

Таблиця 1
Рейтинг найбільших національних економік світу у період з 1960 по 2024 за показниками ВВП (млрд. дол. США) [8; 13; 14]

Рік / Місце	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1960	США 520,531	СРСР 142,400	ФРН 92,172	Велика Британія 72,328	Франція 61,552	Китай 61,378	Японія 44,307	Канада 41,093	Італія 40,385	Індія 36,604
1965	США 712,082	СРСР 367,400	ФРН 124,625	Франція 102,161	Велика Британія 100,596	Японія 90,950	Китай 69,709	Італія 67,978	Індія 60,599	Канада 53,910
1970	США 1 075,900	СРСР 433,400	Японія 209,071	ФРН 208,868	Франція 146,438	Велика Британія 124,800	Італія 109,257	Китай 91,273	Канада 87,734	Індія 62,494
1975	США 1 688,900	СРСР 686,000	Японія 512,861	ФРН 474,790	Франція 355,608	Велика Британія 236,414	Італія 219,392	Канада 173,487	Китай 160,751	Бразилія 115,880
1980	США 2 862,492	СРСР 1 212,000	Японія 1 099,695	ФРН 919,609	Франція 691,138	Велика Британія 536,369	Італія 459,829	Канада 268,893	Бразилія 235,024	Китай 226,003
1985	США 4 346,717	СРСР 2 200,000	Японія 1 401,006	ФРН 658,784	Франція 559,846	Велика Британія 534,244	Італія 458,982	Канада 364,771	Китай 312,616	Індія 237,618
1990	США 5 279,592	Японія 3 133,547	СРСР 2 659,500	ФРН 1 592,710	Франція 1 278,666	Італія 1 177,063	Велика Британія 1 093,997	Мексика 534,177	Бразилія 533,945	Канада 533,920
1995	Японія 6 119,000	США 6 115,729	Німеччи-на 2 594,371	Франція 1 611,198	Велика Британія 1 320,618	Італія 1 171,510	Бразилія 786,479	Китай 736,870	Іспанія 612,413	Канада 604,034
2000	США 10 284,75	Японія 4 887,301	Німеччи-на 1 955,673	Велика Британія 1 442,316	Франція 1 327,964	Китай 1 214,912	Італія 1 145,109	Канада 742,319	Мексика 683,650	Бразилія 655,454
2005	США 13 093,70	Японія 4 755,980	Німеччи-на 2 866,308	Велика Британія 2 511,165	Китай 2 308,786	Франція 2 207,450	Італія 1 855,834	Канада 1 169,467	Іспанія 1 159,257	Пд. Корея 898,137
2010	США 14 964,40	Китай 5 812,464	Японія 5 793,455	Німеччи-на 3 309,668	Франція 2 560,002	Велика Британія 2 246,079	Бразилія 2 087,889	Італія 2 051,412	Індія 1 729,010	РФ 1 638,463
2015	США 18 036,65	Китай 11 226,186	Японія 4 382,420	Німеччи-на 3 365,293	Велика Британія 2 863,304	Франція 2 420,163	Індія 2 088,155	Італія 1 825,820	Бразилія 1 801,482	Канада 1 552,808
2020	США 20 936,60	Китай 14 772,731	Японія 5 064,873	Німеччи-на 3 806,060	Велика Британія 2 707,744	Індія 2 622,984	Франція 2 603,004	Італія 1 886,445	Канада 1 643,408	Пд. Корея 1 630,525
2024	США 29 168	Китай 18 273	Німеччи-на 4 710	Японія 4 070	Індія 3 889	Велика Британія 3 587	Франція 3 174	Італія 2 376	Канада 2 215	Бразилія 2 188

Ключовим фактором економічного розвитку Китаю слугував поступовий (протягом останніх чотирьох десятиліть) перехід до економіки відкритого типу. Також у зв'язку з тим, що уряд поступово припинив колективізацію сільського господарства та промисловості, надаючи більшої ваги гнучким ринковим механізмам ціноутворення і збільшуючи автономію бізнесу, зовнішня та внутрішня торгівля та інвестиції відчутно пожвавилися. У поєднанні з промисловою політикою, яка заохочує внутрішнє виробництво, це зробило Китай найбільшим у світі експортером. Незважаючи на ці переваги, Китай стикається з деякими серйозними проблемами, такими як швидке старіння населення та серйозна деградація навколишнього середовища, що сповільнило його зростання.

Ще у 2015 р. аналітики прогнозували, що Китай випередить США як провідна економіка світу, однак уповільнення через пандемію COVID-19 та кризи у секторі нерухомості змінили прогнози. Тим часом вражаюче зростання Індії забезпечило їй п'яте місце у рейтингу, витіснивши Велику Британію на шосту позицію (рис. 1). Таким чином, сьогодні США, Китай, Німеччина, Японія та Індія є провідними економіками світу за ВВП. За прогнозами МВФ, у наступному році Індія випередить Японію, а до 2027 року – Німеччину [8].

Загалом за прогнозами експертів МВФ та PwC на 2050 р. шість із десяти найбільших економік світу будуть представлені країнами, що розвиваються, на чолі з Китаєм (1 місце), Індією (2 місце) та Індонезією (4 місце) [17]. При цьому традиційний склад «Великої сімки» (G7: США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Японія, Канада, Італія) кардинально зміниться, представляючи групу країн, що розвива-

ються (E7 – emerging markets: Китай, Індія, Індонезія, Бразилія, РФ, Мексика, Туреччина) (табл. 2). Згідно з прогнозованими на 2050 р. показниками ВВП за ринковими обмінними курсами 2016 р. Китай випередить США як найбільшу економіку світу, тоді як Індія рішуче увійде у трійку лідерів. Індонезія, Бразилія та Мексика займуть свої місця у першій десятці рейтингу.

Аналітики прогнозують, що до 2050 року світова економіка може зрости більш ніж удвічі за умови орієнтування світової спільноти на політику економічного зростання, включаючи уникнення стійкого довгострокового режиму протекціонізму та відсутність глобальних цивілізаційних катастроф.

Ринки, що розвиваються, і надалі залишатимуться двигуном зростання світової економіки. До 2050 року країни групи E7 ймовірно збільшать свою частку у світовому ВВП приблизно з 35% до майже 50%. Китай стане найбільшою економікою у світі, на яку припадатиме близько 20% світового ВВП у 2050 році. Індія ймовірно посяде друге, а Індонезія – четверте місце за показником ВВП. Низка інших країн, що розвиваються, також ймовірно займуть центральні місця. Зокрема Бразилія вірогідно обжене Німеччину, Мексика – Великобританію. Тим часом частка ЄС-27 у світовому ВВП може скоротитися до менше, ніж 10% до 2050 року (менше, ніж показник Індії).

Цей перехід глобальної економічної влади в бік країн з економікою, що розвивається, значною мірою відбуватиметься за рахунок Китаю та Індії. Насправді Китай уже є найбільшою економікою світу за ПКС, випередивши США в 2014 році, тоді як Індія наразі займає третє місце і, за прогнозами, обійде США до 2040 року за ПКС. До 2050 року Франція більше не

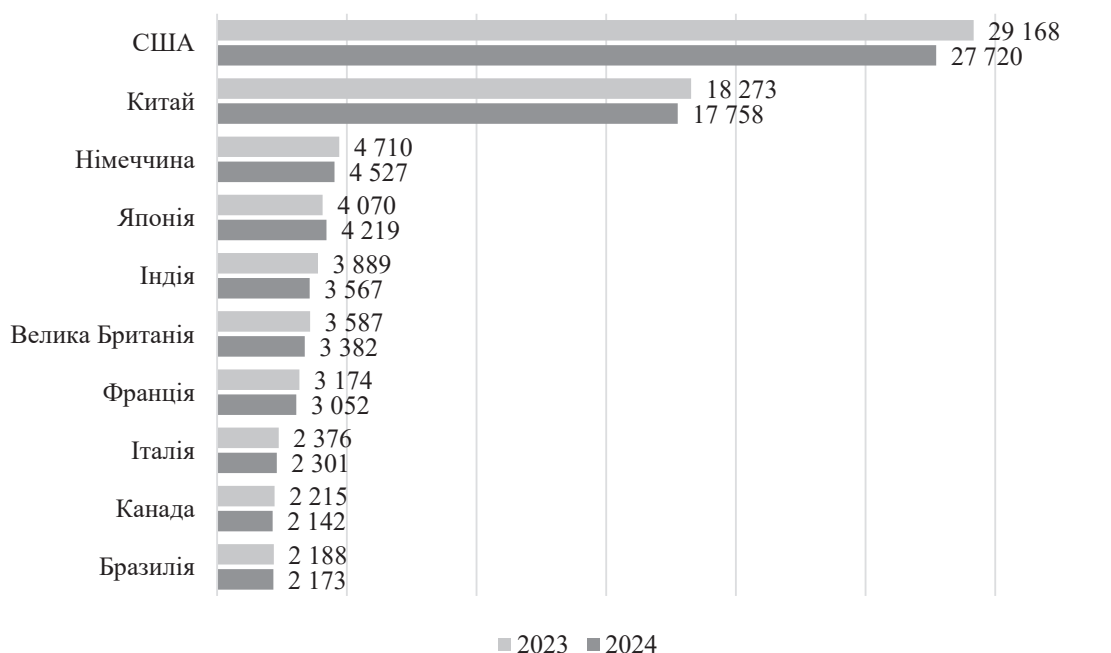

Рис. 1. 10 країн з найбільшим ВВП у 2023–2024 рр. (млрд. дол. США) [14]

Таблиця 2

**Рейтинг країн за показниками ВВП прогнозованими на 2050 р.
за ринковими обмінними курсами 2016 р. (млрд. дол. США) [17, с. 68]**

Рейтингова позиція	Країна	Прогнозований показник
1	Китай	49 853
2	США	34 102
3	Індія	28 021
4	Індонезія	7 275
5	Японія	6 779
6	Бразилія	6 532
7	Німеччина	6 138
8	Мексика	5 563
9	Велика Британія	5 369
10	РФ	5 127
11	Франція	4 705
12	Туреччина	4 087
13	Пд. Корея	3 539
14	Саудівська Аравія	3 495
15	Нігерія	3 282
16	Італія	3 115
17	Канада	3 100
18	Єгипет	2 990
19	Пакистан	2 831
20	Іспанія	2 732

 – (E7) група країн, що розвиваються

 – (G7)

входитиме до десятки найбільших економік світу за цією ознакою, а Велика Британія опуститься на 10 місце, тоді як Індонезія може піднятися на 4 місце до 2050 р. Країни з економікою, що розвивається, такі як Мексика та Індонезія, ймовірно, переженуть Великобританію та Францію, в той час як Пакистан і Єгипет можуть випередити Італію і Канаду (за показниками ПКС). За темпами зростання В'єтнам, Індія та Бангладеш можуть стати країнами з найшвидшим зростанням економіки в період до 2050 року, з середніми темпами зростання приблизно 5% на рік.

Нігерія має потенціал стати найбільш швидкозростаючою великою африканською економікою та може піднятися в рейтингу ПКС на 14-те місце до 2050 року. Однак Нігерія реалізує цей потенціал, лише якщо зможе диверсифікувати свою економіку, знизивши свою зовнішньоторговельну залежність від нафти та зміцнити свої інституції та інфраструктуру. Колумбія та Польща також демонструють великий потенціал, і, за прогнозами, будуть найбільш швидкозростаючими великими економіками відповідно у регіонах Латинської Америки та ЄС. Зростання в багатьох країнах з економікою, що розвивається, підтримуватиметься відносно швидким зростанням чисельності населення, підвищуючи внутрішній попит і чисельність робочої сили. Це, однак, необхідно буде доповнити інвестиціями

в освіту та покращенням макроекономічних умов у напрямку забезпечення достатньої кількості робочих місць для зростаючої кількості молодих людей.

Спостерігається переміщення глобальної економічної влади від усталених розвинутих економік, особливо в Європі, до країн з економікою, що розвивається, в Азії та інших країнах. Якщо частка країн E7 може становити майже 50% світового ВВП до 2050 року, то частка G7 знизиться до трохи більше 20%.

В'єтнам, Індія та Бангладеш стануть трьома економіками світу, що найшвидше розвиваються. Враховуючи завершення впливу перехідного етапу після Brexit, експерти вбачають у Великій Британії потенціал до випередження середніх темпів розвитку ЄС-27, хоча найбільш швидкозростаючою великою економікою ЄС у майбутньому вони вважають Польщу. Сьогоднішні країни з розвинутою економікою й надалі отримуватимуть доходи вищі середнього рівня, але країни з економікою, що розвивається можуть досягти значного прогресу в усуненні існуючого розриву у доходах до 2050 року. Це відкриває великі можливості для представників бізнесу, готових робити довгострокові інвестиції в ці ринки. Однак, щоби реалізувати цей потенціал, урядам країн, що розвиваються, необхідно здійснити ряд структурних реформ, покращити макроекономічну

стабільність, диверсифікувати свою економіку, щоб уникнути надмірної залежності від сировинних ресурсів, оптимізувати роботу політичних і правових інститутів.

До ключових причин поступової втрати лідерських позицій промислово розвинутих країн можна віднести низку екзогенних та ендогенних факторів, включаючи передусім такі проблеми як: 1) старіння населення (особливо в Японії та ЄС); 2) економічна нерівність населення; 3) зростання витрат на охорону здоров'я та соціальне забезпечення; 4) погіршення інфраструктури та навколишнього середовища; 5) соціальна напруга через критичний рівень чистої імміграції (особливо в Німеччині).

Не менш вагомим фактором виступила політизація міжнародної торгівлі, яку Дж. Сачердоті зводить до двох ключових явищ [10]:

1) безпосередня інтервенція держав у програми промислової політики національних економік задля активної підтримки окремих галузей вітчизняної промисловості, нарощування потенціалу у «стратегічних секторах», забезпечення національним виробникам преференційного доступу до державних офсетів тощо. Однак, активізація такої політики, коли держава стає не лише регулятором, а й безпосереднім актором на ринку, спостерігається не лише серед промислово розвинутих країн, а й з боку Китаю;

2) форсування обмежувальних заходів у торгівлі, спричинених рядом політичних конфліктів, що загострилися останніми роками і значно активізувало рівень застосування практики експортних обмежень або дискримінаційних режимів у світі. Наразі вони спрямовані не лише на конкретні країни, а й на визначені компанії та проявляються передусім через заборону на постачання/експорт та обмеження використання іноземної продукції чи комплектуючих вітчизняними компаніями (наприклад, щодо «Huawei» та телекомунікаційних технологій 5G).

Як зауважують світові експерти, в умовах наслідків від тривалої пандемії, кліматичної кризи, війни в Україні, що спричинила низку геополітичних зрушень, глобалізація формує нові виклики економічних розладів та диспропорцій [6, с. 3]. За цих умов світова спільнота починає ставити під сумнів виняткове значення економічних орієнтирів у забезпеченні добробуту суспільства та зростання конкурентоспроможності. Натомість, все більш очевидною стає нинішня криза багатосторонньої торговельної системи під егідою СОТ, що робить наголос на політизації міжнародних торговельних відносин. Результатом таких політичних орієнтирів стає нова динаміка влади, зміна демографічних реалій та загострення давно тліючої недовіри між правлячими елітами замість підживлення реальних можливостей отримання економічних переваг. З метою виходу з такої політичної напруги та повернення до збалансованого економічного світопорядку ряд міжнародних

експертів пропонує низку глобальних орієнтирів для взаємовигідної кооперації. Зокрема аналітики WEF та інституту McKinsey пропонують п'ять ключових напрямків поглиблення економічно вигідної співпраці між країнами [16]:

1) інтенсифікація міжнародної торгівлі та обміну капіталу. Оскільки геополітична напруженість і виникнення дедалі більшої кількості обмежень у цій сфері створюють нові виклики та невизначеності, основна увага має бути скерована на розвиток, стійкі результати та забезпеченні взаємовигідних глобальних економічних потоків;

2) розвиток інновацій та технологій. Хоча рівень міжнародних потоків даних, інтелектуальної власності, обміну студентами протягом останніх років був досить жвавим, залишається відкритим питання нарощування можливостей для співпраці, прискорення інновацій та технологічного прогресу;

3) вирішення проблем зміни клімату та збереження природних ресурсів. Хоча рівень взаємодії у напрямку розв'язання проблем зміни клімату та збереження природних ресурсів незмінно поглиблюється значною мірою завдяки зростаючій свідомості суспільства, однак спостерігається також і збереження росту екологічно шкідливих викидів. При цьому фокус уваги має зберігатися на спільних глобальних цілях та зобов'язаннях, які збільшують рівень свідомості людства та здатність адаптуватися до динаміки мінливого клімату;

4) охорона здоров'я та нарощення добробуту. Рівень міжнародної співпраці у галузі охорони здоров'я швидко зріс у відповідь на виклики пандемії COVID-19, але наразі, схоже, повертається до попередніх показників. Фокус уваги тут має бути направлений на забезпечення тривалого і гідного рівня життя населення, створення адекватних стандартів охорони здоров'я, включаючи співробітництво через участь у міжнародних потоках товарообміну, наукових досліджень та розробок і фінансування сектору охорони здоров'я;

5) збереження миру та безпеки. Порівняно з 2016 р. співпраця в умовах миру і рівень безпеки останнім часом різко впали. Основна увага тут має бути сфокусована на попередженні та вирішенні конфліктів, запобіганні смерті та довгостроковим негативним наслідкам конфліктів, відданості багатостороннім миротворчим операціям та зусиллях міжнародної стабілізації цивілізаційних відносин.

Висновки. Таким чином, з початку 1990-х рр. парадигма «нового світопорядку» базувалася на триполярній структурі ядра світового господарства (Північна Америка, Західна Європа, та Східна Азія) зі збереженням стратегічного економічного паритету, націленого на нарощення капіталомісткого виробництва, прискорений темп технологічного розвитку, обслуговування концентрованої моделі споживання та принципах глобального партнерства, взаємовигід-

ної міжнародної співпраці в умовах цивілізованого управління.

За останні ж півстоліття ми стали свідками глобальної економічної трансформації. З одного боку, глобальний контекст викликає все більшу стурбованість аналітиків у зв'язку з поверненням до режиму конфронтації та боротьби антагоністичних політичних систем, загостренням конкурентної боротьби та конфліктів, надмірної політизації міжнародних економічних відносин, що формують нові глобальні диспропорції та виклики. З іншого боку, спостерігається переміщення глобальної економічної влади від усталених розвинутих економік, особливо в Європі, до країн з економікою, що розвивається, в Азії та інших країнах. Сьогодні за рівнем ВВП США, Китай, Німеччина, Японія та Індія складають п'ятірку світових лідерів. До 2050 р. аналітики прогнозують, що склад «Великої сімки» (G7: США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Японія, Канада, Італія) кардинально зміниться, представляючи групу країн, що розвиваються (E7: Китай, Індія, Індонезія, Бразилія, РФ, Мексика, Туреччина). Якщо частка країн E7 становитиме майже 50% світового ВВП, то частка G7 знизиться до трохи більше 20%. За темпами зростання В'єтнам, Індія та Бангладеш можуть стати країнами з найшвидшим зростанням економіки у світі, Нігерія – в Африці, Колумбія – у Латинській Америці, Польща – у Західній Європі.

Китай стане найбільшою економікою у світі, на яку припадатиме близько 20% світового ВВП.

Аналітики прогнозують, що до 2050 р. світова економіка може збільшитися більш ніж удвічі за умови повернення до збалансованого економічного світопорядку, зниження надмірної політизації міжнародних економічних відносин, спираючись на принципи економічного зростання та такі ключові орієнтири взаємовигідної кооперації як: 1) інтенсифікація міжнародної торгівлі та обміну капіталу; 2) розвиток інновацій та технологій; 3) охорона здоров'я та нарощення добробуту; 4) вирішення проблем зміни клімату та збереження природних ресурсів; 5) збереження миру та безпеки.

Важливими завданням залишається вирішення й внутрішніх проблем як для розвинених країн (старіння та економічна нерівність населення; зростання витрат на охорону здоров'я та соціальне забезпечення; погіршення інфраструктури та навколишнього середовища; соціальна напруга через критичний рівень імміграції), так і для країн, що розвиваються (поліпшення макроекономічної стабільності; диверсифікація економіки у бік зниження надмірної залежності від сировинних ресурсів; оптимізація роботи політичних і правових інститутів, нарощення інвестицій в освіту та забезпечення достатньої кількості робочих місць для зростаючої кількості молодих людей тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Столярчук Я.М. Асиметрія глобального розвитку: соціально-економічний вимір: автореферат д-ра екон. наук: 08.00.02. Київ, 2009. 37 с.
2. Циганкова Т.М. Міжнародний маркетинг: Навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2008. 120 с.
3. Bergesen A. World-System Theory after Andre Gunder Frank. *Journal of World-Systems Research*, August 2015. 21(1):147. DOI: <https://doi.org/10.5195/jwsr.2015.530> (дата звернення: 19.04.2024)
4. Five superpowers ruling the world in 2050. *BBC*, 23 March, 2020. URL: <https://www.bbc.com/travel/article/20200322-five-superpowers-ruling-the-world-in-2050> (дата звернення: 27.03.2024)
5. Flint C., Taylor P. J. *Political Geography: world-economy, nation-state, and locality* (7 ed.). Routledge, 2018. 390 p.
6. Four Futures for Economic Globalization: Scenarios and Their Implications. White Paper. May 2022. *World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Four_Futures_for_Economic_Globalization_2022.pdf (дата звернення: 12.04.2024)
7. Huntington S. P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York, 1996. 367 p. URL: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizationsAndTheRemakingofWorldOrder.pdf> (Дата звернення: 21.03.2024)
8. *International Monetary Fund*. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD (дата звернення: 06.04.2024)
9. Ohmae K. *Triad Power. The coming shape of global competition*. Free Press, 1985. First Edition. 220 p.
10. Sacerdoti G. The Challenges of Countering Politicization of Trade Relations and Revitalizing the Multilateral Rule-Based System. *The Journal of World Investment & Trade*. 21 Jun 2021. URL: https://brill.com/view/journals/jwit/22/3/article-p335_1.xml?language=en (дата звернення: 29.03.2024)
11. Schwab K., Smadja C. Power and Policy: The New Economic World Order. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/1994/11/power-and-policy-the-new-economic-world-order> (дата звернення: 04.04.2024)
12. Statistics Explained. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Triad> (дата звернення: 13.04.2024)
13. The 10 Biggest Economies in the World Over Time (1960-2024). *Madison Trust Company*. URL: <https://www.madisontrust.com/information-center/visualizations/the-10-biggest-economies-in-the-world-over-time-1960-2024/> (дата звернення: 19.03.2024)
14. The 20 countries with the largest gross domestic product (GDP) in 2024 (in billion U.S. dollars). *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/> (дата звернення: 21.04.2024)
15. The future of wealth and growth hangs in the balance. *McKinsey Global Institute*. May 24, 2023. Report. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/overview/the-future-of-wealth-and-growth-hangs-in-the-balance#at-a-glance> (дата звернення: 27.03.2024)

16. The Global Cooperation Barometer 2024. Insight Report. *World Economic Forum, in collaboration with McKinsey & Company*. January 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-global-cooperation-barometer-2024/> (дата звернення: 09.04.2024)
17. The World in 2050. *PwC*. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/the-world-in-2050.html> (дата звернення: 22.03.2024)
18. Wallerstein I., World-Systems Analysis, in World System History, [Ed. George Modelski], in *Encyclopedia of Life Support Systems* (EOLSS), Developed under the Auspices of the UNESCO, Eolss Publishers, Oxford, UK, 2004. URL: [<http://www.eolss.net>] <https://www.studocu.com/it/document/universita-ca-foscari-venezia/global-history/wallerstein-wsanalysis/43824319> (дата звернення: 15.03.2024)

REFERENCES

1. Stoliarchuk, Y. M. (2009). Asymetriia hlobalnoho rozvytku: sotsialno-ekonomichniy vymir [Asymmetry of global development: the socio-economic dimension], abstract of the Doctor of Economics, Kyiv, 37 p.
2. Tsyhankova, T.M. (2008). Mizhnarodnyi marketynh, Kyiv: KNEU, 120 p.
3. Bergesen, A. (2015). World-System Theory after Andre Gunder Frank. *Journal of World-Systems Research*, August. 21(1):147. DOI: <https://doi.org/10.5195/jwsr.2015.530> (Accessed: 19 Apr 2024)
4. Five superpowers ruling the world in 2050. *BBC*, 23 March, 2020. URL: <https://www.bbc.com/travel/article/20200322-five-superpowers-ruling-the-world-in-2050> (Access: 27 Mar 2024)
5. Flint, C., Taylor, P. J. (2018) Political Geography: world-economy, nation-state, and locality (7th ed.). Routledge, 390 p.
6. Four Futures for Economic Globalization: Scenarios and Their Implications. White Paper. *World Economic Forum*, May 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Four_Futures_for_Economic_Globalization_2022.pdf (Access: 12 Apr 2024)
7. Huntington, S. P. (1996). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York, 367 p. URL: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizationsAndTheRemakingofWorldOrder.pdf> (Access: 21 Mar 2024)
8. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWorld> (Access: 06 Apr 2024)
9. Ohmae, K. (1985). Triad Power. The coming shape of global competition. Free Press, First Edition. 220 p.
10. Sacerdoti, G. (2021). The Challenges of Countering Politicization of Trade Relations and Revitalizing the Multilateral Rule-Based System. *The Journal of World Investment & Trade*. 21 Jun. URL: https://brill.com/view/journals/jwit/22/3/article-p335_1.xml?language=en (Access: 29 Mar 2024)
11. Schwab, K., Smadja, C. (1994). Power and Policy: The New Economic World Order. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/1994/11/power-and-policy-the-new-economic-world-order> (Access: 04 Apr 2024)
12. Statistics Explained. *Eurostat*. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Triad> (Access: 13 Apr 2024)
13. The 10 Biggest Economies in the World Over Time (1960-2024). *Madison Trust Company*. URL: <https://www.madisontrust.com/information-center/visualizations/the-10-biggest-economies-in-the-world-over-time-1960-2024/> (Access: 19 Mar 2024)
14. The 20 countries with the largest gross domestic product (GDP) in 2024 (in billion U.S. dollars). *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/> (Access: 21 Apr 2024)
15. The future of wealth and growth hangs in the balance. *McKinsey Global Institute*. May 24, 2023. Report. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/overview/the-future-of-wealth-and-growth-hangs-in-the-balance#at-a-glance> (Access: 27 Mar 2024)
16. The Global Cooperation Barometer 2024. Insight Report. *World Economic Forum, in collaboration with McKinsey & Company*. January 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-global-cooperation-barometer-2024/> (Access: 09 Apr 2024)
17. The World in 2050. *PwC*. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/the-world-in-2050.html> (Access: 22 Mar 2024)
18. Wallerstein, I. (2004) World-Systems Analysis, in World System History, [Ed. George Modelski], in *Encyclopedia of Life Support Systems* (EOLSS), Developed under the Auspices of the UNESCO, Eolss Publishers, Oxford, UK, URL: [<http://www.eolss.net>] <https://www.studocu.com/it/document/universita-ca-foscari-venezia/global-history/wallerstein-wsanalysis/43824319> (Access: 15 Mar 2024)

Стаття надійшла до редакції 19.05.2025